

ПОЛИТИЧКА СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА ЖЕНА - ИСКУСТВА ЖЕНСКОГ ПОКРЕТА

Сажетак: У овом раду се покушало указати на облике и садржаје политичког ангажмана жена у оквиру женског покрета, класичног и новог, као и на савремене изазове, шансе и препреке у глобализирајућем свету. Значај женског покрета је не само у његовој трајности и успешности већ и у чињеници да је проширио хоризонте онога што сматрамо политичким и да је понудио другачији политички сензибилитет у оквиру којег су се активисткиње покрета али и шира јавност политички социјализовали.

Кључне речи: женски покрет, друштвени покрети, политичка социјализација, патријархат, маргинализација, ослобођење жена

УВОД

По неким становиштима, женски покрет спада у најзначајније друштвене покрете. Наиме, он је и класични (стари) и алтернативни (нови) друштвени покрет¹ те је један од најтрајнијих а по неким становиштима и најуспешнијих. На то указује чињеница да је женски покрет утицао на начине на које посматрамо само модерно друштво (Ferree, Mueller, 2006: 576), на редефинисање појмова и идеја класичне политике, позвао на буђење из либералне уравниловке, и што се у оквирима различитих политичких система борио за нови, другачији политички сензибилитет. Како друштвени покрети представљају колективне политичке актере- велике друштвене групе, мобилишуће се око тзв. родних питања женски покрет је уочио да родна подела на произлази искључиво из природе као што се здраворазумски сматра, и да то представља погрешно постављену апологију за искључење

¹ Подела на класичне и алтернативне друштвене покрете је једна од најзначајнијих типологија друштвених покрета. Класични покрети бујају у деветнаестом веку и окренути су освајању власти и борби за материјалне и друге ресурсе. Најтипичнији класични покрет је раднички. Нови или алтернативни покрети се јављају као отпор друштву обиља и његовој „репресивној толеранцији“, окренути су друштву и појединцу/ки а не власти, више се занимају за питања идентитета и квалитета живота а мање за материјалне вредности и наглашавају значај аутономије и самореализације.

жена из јавне сфере. Све је то помогло политизацији и тзв. приватне сфере, и демистификацији античких и модерних дихотомија попут оне на приватно и јавно. Значај покрета се огледа у томе што се није фокусирао само на тзв. родна питања, већ је узимао значајно учешће у мировним иницијативама, борбама против расизма, колонијализма, социјалне неправде, репресије, уништења и деструкције природе итд. Независно од различитих политичких циљева, идеја и вредности, покрет се базирао на мобилизацији жена као главној политичкој стратегији, и омогућио им да препознају репресивност постојећих родних односа и дао им снагу да се суоче са ограничењима која су им наметнута од стране традиционалних родних улога. Стога политичка социјализација активисткиња женског покрета, како класичног тако и новог представља изазов конвенционалним облицима политичке партиципације и критичким односом према институцијама омогућава различите облике деловања који превазилазе ограничења постојећег.

ЗА НОВУ ПОЛИТИЧКУ СОЦИЈАЛИЗАЦИЈУ - КЛАСИЧНИ ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

Једна од главних карактеристика женског покрета је да је он, било да је класични или нови, тежио новим вредностима и другачијој политичкој култури од доминантне, андроцентричне. Тако је и класични женски покрет представљао револт унутар револта, двоструки отпор (Павловић, 2006: 186) - према старом режиму базираном на сталешким привилегијама и неједнакостима, али и против новог које се рађа и уводи начела тзв. апстрактне једнакости градећи их конкретно на родној неједнакости. Наиме, модерно друштво које се покушава легитимизирати на принципима формално-правне једнакости свих грађана, родне односе ставља у предполитичку сферу за коју не постоји политички, јавни интерес и ово потискивање се изграђује на модификованом патријархализму. Наиме, ако је *L'Ancien Régime* по аналогији био описиван као власт оца- монарха, нови либерални поредак настаје као савез браће- грађана који „збацују“ оца и установљују међусобну једнакост (Пејтман, 2001: 86). То да нови режим почива на бројним неједнакостима- родним, класним, расним није пуно збуњивало припаднике либералне теорије и поретка да и даље заговарају овакав облик (не)једнакости. У таквом једном контексту, жене почињу да се мобилишу и боре за редефинисање постојећег и једну алтернативну политичку културу. Оквир настанка покрета настаје у вихорима Француске револуције која из грађанског статуса искључује жене. Иако су жене трећег staleжа дале живост а

и посебан радикализам револуционарним дешавањем, оне остају искључене из јавне свере те увиђају да представљају „трећи сталеж трећег сталежа“ (Бок, 2005: 67). Револуција им ипак даје посебан третман, славећи њихове мајчинске обавезе као изузетно важне будући да жене требају да одгајају врле синове Републике и пруже ослонац својим револуционарним мужевима (исто, 97). Овај амбивалентан однос пак пружа оквир за различите облике преплитања приватног и јавног кроз који жене стичу политичко искуство и значајне политичке вештине. Из тих разлога је боркиња за женска права током Француске револуције Олимпија де Гуж истакла да је жена која нуди само парадоске. Ова парадоксалност произлази из тежњи да се женама призна грађански статус те да постигну једнакост са мушкарцима-грађанима, али да притом сачувају властите особености које их чине другачијим од друге половине човечанства и понуде другачији политички квалитет. Упркос овим амбиваленцијама, жене су различитим облицима политичког ангажмана- протестима, писањем петиција, прогласа, теоријских расправа и анализа као и различитим формама директне акције знале зашта се боре- не само за учешће у јавну сверу, већ и за имовинска, породична и друга права. У својој Декларацији о правима жене и грађанке Олимпија де Гуж се залаже за заједничку имовину у браку, за права неударних мајки и ванбрачне деце, односно за све оно што је остало нетакнуто и невидљиво у политичкој револуцији коју су предводили мушкарци и који су остављали оно што се косило са њиховим слободама (у овом случају реч је о слободи од одговорности) ван јавне свере (тзв. негативна слобода- слобода од). Како је Револуција одмицала а револуционарни терор узимао маха, овакви гласови су систематски ућуткивани, тзв. женски клубови затварани а водеће боркиње осуђене на гиљотину.

Нови порив за ангажман жена настаје на новом континенту. Наиме, у оквиру тзв. Другог великог буђења (*Second Great Awakening*) када нови верски жар и ентузијазам у колонијама покушава да искорени бројне друштвене неправде и патолошке појаве, јављају се два значајна покрета у историји САД, Трезвењачки-покрет против алкохолизма и Аболиционистички- покрет за укидање ропства. Активним радом и бројним кампањама током борбе против алкохолизма, жене политизују проблем који се не сматра политичким (у овом случају алкохолизам) а како није било у складу са друштвеним конвенцијама да жене агитују у јавности и држе говоре оне наилазе у самом покрету на бројна ограничења и окрећу се властитим ресурсима и мобилизацијским стратегијама. Тако се и у класичном

покрету јављају вредности аутономије и само-одређења као једне од главних (Paletschek, Pietrow-Ennker, 2004: 14). У свом ангажману у аболитионистичком покрету жене су испољавале велику грађанску храброст, јер су многе од њих биле линчоване ако су се усудиле да говоре у тзв. мешовитој (и мушкој и женској) јавности (Jeydel, 2004: 40)². За њих је било резервисано место на галерији на бројним аболитионистичким конвенцијама те су имале функцију друштвеног декора. Стварањем властитих организација и мрежа ова искуства и ограничења ће им дати енергију да у тзв. *Декларацији о осећањима* изведу политички постулат: „Сматрамо ове истине очевидним: да су мушкарци и жене створени једнаки“ (Bryson, 2003: 32). Нови идеал једнакости (не више само формално правне) инаугурисан у покрету је представљао оквир деловања и социјализаторског искуства за велики број жена које су се почеле масовно окупљати око ових циљева.

Личне биографије бројних активисткиња тзв. класичног покрета указују како су оне градиле нови политички сензибилитет, и како су се њихове личне приче и ограничења која су доживеле преобриковале у нову енергију алтернативног политичког ангажмана кроз друштвене покрете. Многе од њих нису добиле подршку да се даље школују, а ако и јесу добиле ту могућност то није представљало оно што су желеле или су се пак у току свог школовања суочавале са различитим препрекама и двоструким стандардима³. По завршетку школовања најчешће су добијале послове који су се сматрали природно женским и представљале продужетак њихових традиционалних родних улога (нпр. у здравству, школству) и на тим пословима биле су мање плаћене него мушкарци. Осећај неправде и депривације које су искусиле омогућили су им да развију посебан вид саосећања са другим потлаченим или пак маргинализованим слојевима- робовима, обесправљеним радницима, затвореницима, сирочићима и да свој положај упореде са њиховим. Овакав њихов ангажман који се ослања на саосећању и емпатији је био у колизији са званичном реал-политиком. Јер, ако је званична политика била формализована, рационализована, фракционашка и интересијска делатност, жене су, суосећањем са положајем маргиналних друштвених слојева градиле нове хоризонте еманципације који се не могу дефинисати материјално-интересним

² Такву судбину су доживеле Сара и Ангелина Гримке, које су живеле на америчком Југу и поседовале плантаже. Пошто су ослободиле робове почеле су да агитују против ропства и да са верским жаром, позивајући се на Јеванђеље пишу политичко-таолошке трактате против ропства.

³ Боркиња Луси Стон нпр. иако је написала најбољи есеј није добила прилику да га прочита на једној свечаности иако је то био обичај на колеџу.

циљевима и вредностима. Упркос томе, неки скептици наводе да је овакав ангажман жена био у складу са улогама које им је доделило патријархално друштво. Рад у тзв. хуманитарним и филантропским организацијама (врло често под окриљем верских заједница)⁴ је ништа друго до еуфемизам за неплаћени рад и идеал жене викторијанског доба- тзв. „кућни анђео“⁵ не мења своје особине и функције већ их само обавља у ширим оквирима. Без обзира на наведене мањкавости оваквих облика изласка жена из приватне сфере, то им је омогућило да стекну важне политичке вештине и да увиде ограничења постојеће политичке и друштвене стварности. Наиме, жене нису имале статус правног субјекта- ако се удају нису могле да поседују имовину, да ступају у уговорне и правне односе, нити да имају старатељство над децом а у случају развода деца су по аутоматизму припадала оцу. Брачни завет их је обавезивао да ће волети, поштовати и слушати мужа (Valenze, 2004: 463). Боље могућности су имале неудате жене али су осуде јавног мњења и друштвене предрасуде сузиле могућности избора.

Неке од противречности и ограничења политичког ангажмана жена у покрету произлазе из самих обележја друштвених покрета као таквих. Они пак представљају лабаве мреже различитих група и нису хијерархијски уређени, не могу се прецизно одредити вредности и стратегије као и његови политички циљеви. Покрети нису фиксирани у времену, простору, чланству, и у сваком покрету се преплићу различите организације, мреже, заједнице и људи- активисти и активисткиње покрета (Whittier, 2002: 289). Боркиња Елизабет Кеди Стантон је тако наводила да су њихови састанци често били набрзину и незграпно организовани али их је водило интуитивно сазнање да су жене лишене својих права. Упркос томе, разматрања о класичном женском покрету се углавном фокусирају на борбу за право гласа и укљичивање жена у постојећи систем, али је овакво једно посматрање више него једнострано јер је у складу са америчким прагматским

⁴ Верске заједнице су тако подстицале тзв. хуманитарни ангажман жена али су и даље инсистирале на подељености мушких и женских улога. Чак се истицало да је, упркос једнакости мушких и женских душа, жена инфериорна на земљи. Међутим, ангажман под окриљем верских заједница- рад у библијским школама, групама за молитву, мисионарски рад итд. је омогућио женама да открију своје потенцијале и да их реализују.

⁵ Какав је био владајући *Zeitgeist* када је реч о положају и улози жена у друштву, најбоље се може сагледати анализама штампе која је доживела процват у том периоду. Новине и часописи који се почињу штампати и дистрибуирати у стотине хиљада примерака саветују женама да не противрече супругу, да никада не осуђују његове речи и понашање, да му никад не дају савете ако им их он не затражи итд.

приступом изучавања социјалних покрета. Пре свега, није постојала сагласност међу самим женама када је реч о праву гласа као политичком приоритету. Тако су нпр. Францускиње, а међу њима и књижевница Жорж Санд истицале да се жене не требају борити за право гласа док се радикално не измене породични односи и док се женама не омогући приступ образовању јер ће у противном жене само гласати као мушкарци (Бок, 2005: 152). Даље, деловањем у покрету и кроз покрет жене су дефинисале нове, другачије политичке вредности, а ослањањем на властите снаге достигле грађанску зрелост и самосвест. Жене тако нису инсистирале само на индивидуалистички схваћеним правима већ и на начелима мутуализма и међусобне привржености која је важнија од права на поседовање имовине и обављање јавних функција (исто, 82). Стога је значај класичног покрета не толико у циљевима која је остварио- јер се и угасио после добијања права гласа, већ управо у овом развоју самосвести која је постала значајни политички капитал за покрет који се јавио у другој половини двадесетог века и потпуно другачијем политичком сензибилитету у којем је нагласак на конкретној, а не апстрактној политичкој једнакости и правди.

НОВИ ПОЛИТИЧКИ ХОРИЗОНТИ - ИСКУСТВА НОВОГ ЖЕНСКОГ ПОКРЕТА

Као и класични женски покрет, и нови (алтернативни) настаје као двоструки протест. Наиме, покрет се поново буди у периоду успона Нове левице '60их година прошлог века, студентских немира и протеста, покрета за грађанска права и сл. Као што су се жене из тзв. класичног покрета суочиле са бројним препрекама у оквиру тог алтернативног и наизглед радикално новог који се покушава инаугурисати на место старог, исто се десило и са активисткињама у оквиру бројних покрета насталих на таласима Нове левице. У новим покретима жене су остале маргинализоване, наставиле да обављају традиционалне улоге (углавном су радиле помоћне послове) и већина називи еманципованих другова их је посматрала као сексуални објект и трофеј. Покушај да о томе јавно говоре је наишао само на подсмехање и звиждук, и на оптужбе да бављање овим „неважним питањима“ скреће пажњу са главних тема. Жене се тако почињу окретати себи, стварају мале групе у којима расправљају о владајућем сексизму и својим искуствима подређености, и ови сусрети су имали улогу конверзије која им је дала снагу да се окрену себи и са великом преданошћу боре за властито само-ослобођење и само-одређење (Feree, Hess, 2003: 43). Настао у оквиру овакавих малих

група за подизање свести покрет је остао веран начелима директне демократије и аутономије, антибироказијазма, антихијерархије и антиинституционалијазма и градио једну нову политичку симболику, што се нарочито огледа у методама борбе против патријархалних погледа на женску лепоту. Жене су тако спаљивале грудњаке, бацале штикле и шминку у слободарску канту за смеће (*Freedom trash can*) и крунисале овце на импровизованим изборима за мис. Нови женски покрет је стога, како наводи Гизела Бок био свесно ексцентричан, формулисао је своје циљеве са пуно маште, иронично и саркастично, у речи и слици, у поезији и прози, стављајући нагласак на спонтаност и директну акцију (Бок, 2005: 373-374). Иако су овакве акције биле у центру пажње јавности због својеврсног „медиијског воајеризма“ и своје контра-културне шароликости и маштовитости, дефинисани су и конкретнији, прагматски циљеви. Међу овим захтевима су једнако плаћање мушког и женског рада, једнаке шансе у образовању и професији, бесплатно и целодневно чување деце, свима доступни вртићи организовани на антиауторитарним основама, бесплатна и доступна контрацепција итд. Фокус је као такав био двострук: на жене као потлачену и маргинализовану социјалну групу и на проблем личне аутономије превасходно кроз призму женског тела и сексуалности. Тако у манифесту данске женске групе *Redstocking* стоји да су жене потлачена група над којом се спроводи тотална репресија, и да је тзв. мушка доминација основ из које се изводе други облици експлоатације као што су расизам, капитализам, колонијализам, империјализам. Постојећи модели сексуалног понашања у којима се жена третира као објект освајања се посматрају повезано са насиљем и милитаризмом у политици, и ово преплитање личних искустава са колективним искуствима различитих маргинализованих група и институционализованим облицима политичког деловања је понудио женама али и широј јавности увид у различите методе и облике репресије и доминације. Оваквим облицима деловања и ангажмана жене су створиле једну другачију политичку културу. Феминистичка теоретичарка Џулијет Мичел истиче да женску политичку културу карактерише везаност за личне односе, уже групе, колективизам насупрот егоизму лидерства, одбацавање конкурентских односа и свега онога што карактерише „мушки свет“ (Mitchell, 1971: 58-60). Поред оваквих облика ангажмана карактеристичног за тзв. радикалне групе покрета за ослобођења жена, постојале су и организације које су више биле хијерархијски организоване, са јасно дефинисаним правилима и надлежностима и које су се усмеравале према власти и

користиле лобирање као најважнију стратегију деловања. Међу њима је свакако најзначајнија National Organization for Women⁶ (NOW) коју је водила Бети Фридан, ауторка чувене *Женске мистике*, књиге која је у великој мери допринела буђењу и самоосвештавању жена. Антибиروقратизам и антиинституционализам покрета је такође дошао пред искушење како је расла подршка јавности и владе све више почеле да формирају органе које се баве женским питањима. Феномен тзв. фемократије, одн запошљавања жена феминистичке оријентације у администрацији државе благодестања је свакао био значајан показатељ успешности покрета али је такође довео до губљења аутономије и до успона каријеризма код самих активисткиња. Упркос овим противречностима, остаје чињеница да је нови женски покрет унео нешто сасвим ново и другачије у политичку стварност, да је надишао друге краткорочне покрете (нпр. студентски) и да његов успон заправо означава успостављање бројних нових друштвених покрета (Павловић, 2005: 186).

ИЗАЗОВИ И ПРЕКРЕКЕ У ГЛОБАЛИЗИРАЈУЋЕМ СВЕТУ И „НОВИМ ДЕМОКРАТИЈАМА“

Осамдесетих година се у науци а убрзо и у широј јавности почиње говорити о глобализацији, и случајно или не у том периоду долази и до слабљења и до замора женског покрета. Опада ентузијазам и нова генерација жена која касније улази у плаћени рад и заснива породицу је показала равнодушност за покрет (Павловић, 2005: 195). Упркос све већој повезаности света, глобализација пласира и један индивидуалистички па и егоистички поглед на свет који подрива различите колективне облике политичког деловања, међу којима су најзначајнији друштвени покрети. У том контексту се може посматрати и нова теоријска призма у оквиру феминизма која, да ли парадоксално, делује подривачки на сам феминизам и женски покрет и уз то се покушава приказати као једино исправна теорија и пракса женског ослобођења. Овај правац, познат као постфеминизам почиње најпра да се јавља у производима масовне културе (филмовима, музици, популаризаторској литератури...) да би убрзо нашао и своје теоријске заговорнице. Главни оквир овог правца и медијских порука које се пласирају је да је феминизам и покрет *passé*,

⁶ Будући да је била организација за жене (for Women), а не организација жена (of Women), чланство у NOW је било отворено и за мушкарце, док су се радикалне групе томе противиле јер би постојала опасност од репродуквања постојећих родних односа.

да је уместо да ослободи жене њима наметнуо терет и стигму жртве (виктимизацију). Тзв. покрет за ослобођење жена се у постфеминизму третира као тоталитаран и моралистички и прети да жене врати у тзв. викторијанско доба, а екстремизам радикалног феминизма се види као главни узрок опадању покрета јер заправо спутава индивидуално самоодређење и испуњење. Постфеминисткиња Наташа Волтер слави нову генерацију младих жена које живе један недогматски, слободан и прагматичан феминизам, које уживају у животу и имају моћ која је једноставно ту, само је треба узети (Genz, Brabon, 2009: 66-67).

Упркос неким корисним опаскама, може се рећи да је постфеминизам, као што примећује новинарка Сузан Фелуди саставни део контраудара (*backlash*) који је обележио осамдесете године, као што су успон неолиберализма, конзервативизма и религијског фундаментализма. По њој је постфеминизам само један добро упакован медијски производ, који од жена прави атомизоване самозадовољне потрошачице производа који им омогућају да уживају у својој индивидуализованој женскости (Gamble, 2001: 43). Такође, чињеница да многе постфеминистичке медијске поруке из тог периода наглашавају, имплицитно или експлицитно да жене треба да се врате из емотивне празнине урбаног живота свом правом сопству-тј. породици, али да притом могу да имају све (одн. и породицу и каријеру итд.) ствара додатан притисак на жене које не могу да остваре те циљеве и скреће им пажњу са и даље присутних системских облика подређености и експлоатације жена.

Индивидуалистичка логика глобализма представља заиста моћан зов те се на специфичан начин прелама и на живот жене, женски покрет и феминистичку теорију. Као што се у савременој епохи крајњи либерализам на чудан начин преплиће се крајњим конзервативизмом (о чему сведоче „преклапања“ неолиберализма и конзервативне нове деснице) на исти начин се и у постфеминизму спаја неспојиво али се иза тога заправо крију префињенији облици конзервативизма. Он као и сваки други сексистички конзервативизам заправо обезвређује теорију и праксу женског покрета и малициозно и тенденциозно га интерпретира као алтернативу „женствености“ (Томић, 2007: 67). Постфеминизам је и даље присутан у медијима и масовној култури (о чему сведоче популарни филмови и серијали као што су *Дневник Бриџит Џонс*, *Секс и град*, *Очајне кућанице* итд. и у начинима на који медији представљају сам покрет и феминизам) и остаје упитно у којој мери ће се наставити са подривањем темеља самог покрета, који је

изграђен на другачијим постулатима. На основу до сад виђеног, има се утисак да је егоизам и индивидуализам надвладао солидарност и емпатију али се на основу искуства из прошла два века такође видело да су бројни контраудари на остварене циљеве женског покрета и вредности које је он успео да дефинише и да у њих укључи ширу јавност праћени поновним буђењем покрета.

Ови специфични изазови у глобализирајућем свету по женски покрет, политичку социјализацију и партиципацију жена се на специфичан начин рефлектују у тзв. „новим демократијама“. Када је реч о пост-социјалистичким земљама, њих карактерише противречан однос према наслеђу тзв. социјалистичке еманципације жена. Ова је била више него половична, будући да је социјализам био „слеп за род“ јер је ове разлике посматрао искључиво као полне у оквиру свог рестриктивног поимања модернизације (Johnson, Robinson, 2007: 7-9). Занимљиво је при том да су многе дисидентске групе такође биле несензитивне према тзв. женском питању, а неке и отворено конзервативне (нпр. пољска Солидарност због својих отворених веза са Католичком црквом). Иако су чиниле значајан сегмент дисидентских група, жене су у њима биле маргинализоване и радиле репетитивне послове (Einhorn, Sever, 1999: 24). После пада режима, многе жене се окрећу феминистичком ангажману, добрим делом јер су званичне политичке институције функционисале око мушкарца-лидера а партије по принципима мушких политичких клубова. Нова тржишна економија, базирана на агресивности, рискантности и конкуритивности и осталим тзв. маскулиним особинама маргинализује жене и додатно отежава њихов друштвени положај (Marsch, 1998: 88). Такође, чињеница да у овим земљама женски покрет карактерише НГОизација те не постоји јак и масован женски покрет, вештине које се стичу ангажманом за жене подстичу конкуритивност, партикуларизам, локализам, сепаратизам уместо да настане један шири ангажман који би потпомогао промени социјализаторског оквира политичког деловања шире популације. Бројне промене које се покушавају инагурисати у овим земљама када је реч о родној политици део су површног прилагођавања стандардима развијених земаља (нпр. ради приступа Европској Унији и добијања помоћи и грантова) а мање представљају тежњу да се измене патријархалне вредности и односи у друштву.

НЕКОЛИКО ИМПРЕСИЈА УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

На основу овог суженог прегледа деловања женског покрета, можемо условно приметити да се политички ангажман жена и за жене кретао у оквиру другачије политичке парадигме од оне званичне, било да је ова била либералне, социјалистичке или неке друге идеолошке провинијенције. Жене су се ангажовале у оквирима начела социјалне правде, етике бриге, еманципације и укључивања различитих маргинализованих слојева из усуда невидљивости. Оне су се мање бориле за материјалне ресурсе, а више за изградњу властите дефиниције, аутономије, и идентитетног самоодређења. Користиле су различите репертоаре, од оних формално политичких до неконвенционалних и симболичких. Тиме су обогатиле не само властито већ и политичко-социјализаторско искуство читаве заједнице, понекад на помало ексцентричан начин преплићући своју приватну и јавну депривацију са депривацијом осталих маргиналаца. Као што примећује Маркузе феминизам представља отпор владајућим „принципима реалности“ који се базирају на принципу учинка, и сензибилишући разум еманципује ум и чулност од рационалности владања. Његов образац је стога креативна рецептивност насупрот репресивна продуктивност (Маркузе, 1987: 13). Стога се у оквиру овакве једне контра-културе родио другачији политички сензибилитет који је своју борбу градио у односу на али и против система, стварајући једну широку комуникациону заједницу у којој су се на дискурзиван начин градили обзори за једну нову политику и другачији политички квалитет.

ЛИТЕРАТУРА:

- Бок, Г. (2005): *Жене у историји Европе: Од средњег века до данас*, Београд: Клио
- Bryson, V. (2003): *Feminist Political Theory: An Introduction*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire and New York: Palgrave Macmillan
- Einhorn, B. and Sever, C. (1999) „Gender, civil society and women’s movements in Central and Eastern Europe“ in: *Organizing Women in Contemporary Russia: Engendering Transition*, Cambridge and New York: Cambridge University Press
- Ferree, M. M. and Hess, B. B. (2003): *Controversy and Coalition: The New Feminist Movement across Three Decades of Change*, New York and London: Routledge
- Ferree, M. M. and Mueller, M. C. (2006): „Feminism and the Women’s Movement: A Global Perspective“ in: *The Blackwell Companion to Social Movements*, Malden, Oxford and Carlton: Blackwell Publishing
- Gamble, S. (2001) „Postfeminism“ in: *The Routledge Companion to Feminism and Postfeminism*, London and New York: Routledge
- Genz, S. and Brabon, B. A. (2009): *Postfeminism, Cultural Texts and Theories*, Edinburgh: Edinburgh University Press
- Jeydel, A. S. (2004): *Political Woman: The Women’s Movement, Political Institutions, the Battle for Women’s Rights Suffrage and the ERA*, London and New York: Routledge
- Johnson, J. E. and Robinson, J. C. (2007) „Living Gender“ in: *Living Gender After Communism*, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press
- Маркузе, Х. (1987): *Мерила времена*, Београд: Графос
- Marsch, R. (1998) “Women in Contemporary Russia and the former Soviet Union“ in: *Women, Ethnicity and Nationalism*, London and New York: Routledge
- Mitchell, J. (1971): *Women’s Estate*, Middlesex and Hardmondsworth: Penguin Books
- Paletschek, S. and Pietrow-Ennker, B. (2004): *Women’s Emancipation Movements in the Nineteenth Century*, Stanford: Stanford University

---

Press, Stanford

Павловић, В. (2006): *Друштвени покрети и промене*, Београд: ЈИ Службени гласник

Пејтман, К. (2001): *Полни уговор*, Београд: Феминистичка 94

Томић, З. (2007): *Мушки свет*, Београд: Чигоја штампа

Valenze, D. (2004): „Gender in the Formation of European Power, 1789.-1914.“ in: *A Companion to Gender History*, Malden, Oxford and Melbourne: Blackwell Publishing

Whittier, N. (2002) „Meaning and Structure in Social Movements“ in: *Social Movements: Identity, Culture and the State*, Oxford: Oxford University Press

Zlatiborka Popov-Momcinovic

Faculty of Philosophy

Pale

POLITICAL SOCIALIZATION OF WOMEN- EXPERIENCES OF WOMEN’S MOVEMENT

Summary: *In this work it was tried to point out the forms and contents of political engagements of women within women’s movements both old and new, as well as the contemporary obstacles and challenges in globalizing world. The significance of women’s movement is not only in its endurance and successfulness, yet also in the fact that it expanded the framework of what is considered political and offered different political sensibility within the movement’s activists and general public were socialized politically.*

Keywords: *women’s movements, social movements, political socialization, patriarchy, marginalization, women’s liberation*